

ДЕМІФОЛОГІЗАЦІЯ РОЗУМІННЯ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ЯК ПЕРІОДУ СТАГНАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Передмова

В наявній інформації стосовно “Середньовіччя”, ледь не першим що можна прочитати, це те, що Середньовіччя називають “Темними віками”, часом занепаду та стагнації західних цивілізацій. Саме цей період істориками та філософами, зокрема істориками та філософами періоду Відродження засуджується, знецінюється та вважається гіршим періодом історії на Європейському континенті. За що цей час так не любили, хто в цьому винний та чи гідне середньовіччя статусу “Темних віків” – відповіді на ці питання ми зараз дізнаємось.

Для кожної частини світу, та навіть окремої країни, період Середньовіччя має свої рамки, деє він почався і закінчився раніше, деє дещо пізніше. Тому у рамках статті за основу буде взята найпопулярніша версія з рамками періоду від падіння Західної римської імперії в 476 році до падіння Східної (Візантійської) в 1453 році. Крім цього, саме Середньовіччя, прийнято розрізняти на Раннє, Середнє та Пізнє (або високе). Це пов'язано з протяжністю епохи у тисячу років, що довше ніж Відродження, Індустріалізація та сучасна епоха разом. Тому у тексті буде постійне уточнення, до якого з частин епохи належить та чи інша.

Вступ

Ідея розмежування епох і підводить нас до зв'язку Темних часів з періодом Античності, та Римом, чью величність людство згодом спробує відродити. Головні сьгоднішні уявлення про ці два періоди історії ми маємо переважно з джерел періоду Ренесансу. Часу, коли абсолютна більшість наукового, мистецького та

політичного суспільства вирішила возвести в абсолют Давньоримську цивілізацію. Піднести її суспільству як найкращий період в історії людства. Напевно, першим і головним пропагандистом цієї ідеї був французький поет Франческа Петрарка. Відомий як родоначальник літератури епохи Ренесансу та головний критик Середньовіччя. Петрарка склав основу претензій, які пред'являються попередньому історичному періоду. Сама назва, яка теж виникла в часи популярності ідей Ренесансу, підптовхує до розуміння того, що Середньовіччя – це проміжок часу серед віків – Античного, вищого на той час у історії розвитку людства та віку Відродження – часу, коли людство цей втрачений розвиток повинно було повернути. Незважаючи на особливість і важливість періоду, іншої назви, окрім як перехідний момент, повний жаху та занепаду, Середньовіччя не отримало.

Звідки з'явилась ідея “Темних часів”? Чого саме на території Європи так чітко та ганебно сформувалась ідея відокремити період, який тривав тисячу років? Справа у самому Ренесансі та його значенні для людства і прогресу. Ми звикли асоціювати його з кращими творами мистецтва. Імена видатних митців Леонардо Да Вінчі, Мікілянджело Буонаротті, Рафаель Санті - назавжди відкарбуватися в нашій свідомості та історії як імена найкращих митців не тільки свого часу, а взагалі людства. І це тільки в живописі. Скульптура, архітектура, фрески, вітражі і мозаїки. Витвори мистецтва були неперевершеними і досконалими в абсолютно усіх сферах, до яких доторкнулося відродження. Може їх стиль і не є кращим у порівнянні з подальшими та вам до вподоби щось інше, але те що це був найплідніший період на справжні “шедеври” – саме так ми сприймаємо Відродження, і з цим важко сперечатися.

Складається враження, що порівняно з Ренесансом Середньовіччя дійсно було часом стагнації. Особисто я не назову багатьох середньовічних живописців без підготовки. То виходить, в Середньовіччі заборонялося малювати? Звісно, ні. Але для того щоб висвітлити час, в якому вони жили, сучасники

періоду Відродження побудували імідж свого часу саме на приниженні та знеціненні минулого періоду в історії Європи. На звинуваченні його у більшості проблем суспільства.

Медицина

Пропоную перейти до цих самих “проблем” і першою розглянути ту, про яку найчастіше можна почути – медицину. Вважається, що тільки за часів Відродження людство досягло рівня Давньоримської медицини, адже варварський уклад середньовічного життя разом з жорсткими обмеженнями церкви зруйнували медичну сферу. Давній Рим першим заснував професію справжнього доктора, хірургія не була чимось дивним, а для профілактики вся імперія ходила в бані. З таким рівнем було важко посперечатись.

В середні віки церква дійсно значно обмежила права і можливості лікарів, зробивши лікування особистим привілеєм. Але з монополізацією церквою медичної сфери, започаткувалася і медична освіта. Адже саме на території релігійного закладу, монастиря Монте Кассіно у Італії, було засновано Саренську медичну школу. І хоча вона ще не називалась університетом, фактично була одним із перших вищих навчальних закладів Європи, заснованим у восьмому столітті.

При більшості монастирів утримувались власні шпитальні, а усі монахи знали основи медицини, травництва, а іноді навіть і анатомії. Більшість з монахів орієнтувались саме на прихожан, пересічне населення, християн, в той час як розвиток Римської медицини був спрямований на військову сферу.

Варварські методи медицини в часи Середньовіччя важко виправдати порівняно з методами медицини Античного періоду. Адже головною була теологія, яка була зовсім безкорисною. Але, незважаючи на теологічну спрямованість, Середньовіччя все ж таки прогресувало у деяких напрямках. Загальна система медицини базувалась на уявленні про те, що людина складається з жовтої та чорної жовчі, флегми та крові, дисбаланс яких і

призводить до захворювань [Potter 1993]. Ця концепція збереглася ще з Древнього Риму, де її описав Гален, тож коли середньовічну медицину засуджували у надмірному застосуванні кровопускань – потрібно розуміти, що робили це задовго до розпаду Риму.

Хірургія же взагалі отримала друге дихання з дозволу церкви в 1215 році та перешла до рук цирюльників (перукарів), ставши самостійним напрямом медицини. Саме в цей період ампутація – радикальний, але ефективний метод, став широко застосовуватись у лікуванні. Травничество теж значно продвинулось. Завдяки компресам та настійкам на травах можна було ефективно протидіяти легким захворюванням і навіть боротися з оспою чи чумою. Всім відомий аспірин походить від кореню іви, яку в свою чергу почали застосовувати середньовічні лікарі. А кожен монастир мав на подвір'ї сад з цілими колекціями корисних лікарських рослин, які для профілактики хвороб застосовують і сьогодні.

Наука

Частково зверталися до теми освіти, але якщо детальніше – саме у часи Середньовіччя було засновано найстаріші університети - Оксфорд, Болонський університет та Кембрідж [*10 of the oldest universities*]. Незважаючи на риторику щодо абсолютної безграмотності середньовічного суспільства – велика кількість вищих навчальних закладів, які були засновані тисячу років потому та збереглися до наших часів, свідчить про розуміння середньовічного суспільства щодо важливості освіти.

Сюди ж відноситься винайдення друкарства. Справа в тім, що на відміну від Європи, в якій, на думку суспільства, рівень розвитку зазнав занепаду – на сході наукові досягнення незмінно робили життя людства кращим. Таким прикладом є Китай, який і сьогодні є центром науки та технологій, але і сотні літ тому мав славу центру наукових відкриттів. І одним із найголовніших, напевно, було винайдення друкарського станку. Згодом цей

прилад потрапив до Європи [*MFG libguides all*]. І в першу використаний Йоганом Гутенбергом, який допрацював станок зробивши можливим змінювати окремі літери, і цим розпочав епоху відносно дешевої печатної літератури, що покращило рівень освіти та науки. Відбулось це вже на стиці епохи, чим і прискорило розвиток Відродження, але започатковано друкарство у Європі було саме під час Пізнього Середньовіччя.

До речі, разом з Гутенбергом на звання винахідника друкарства у Європі також претендував Лоренс Янзон Костер [*Laurens Janszoon Coster*], який у той самий час мав схожу за суттю, але дещо примітивну систему замінних літер. Але обидва персонажа створили свої верстати на основі технологій, винайдених в Азії, де активно використовувався, у тому числі, для друкування перших паперових грошей, з якими європейців познайомили монголи.

Подорожі

В сучасному світі подорожі є обов'язковим атрибутом щасливого життя. Ті, хто не має можливості подорожувати – обов'язково про це мріють. Найпоширенішими видами подорожей є тури кількома країнами чи містами. Саме цей вид туризму, якщо і не виник у Середньовіччі, то точно отримав найбільшу популярність [*Laurens Janszoon Coster*]. Паломництво стало розповсюдженим та доступним усім верствам населення способом відкриття для себе нових місць. Великі маршрути, що проходили через різноманітні священні міста тогочасної Європи та Сходу були доступними для всіх – звичайних християн та членів духовенства з метою спокутувати свої гріхи, заможних лицарів, лордів та навіть королів. Ця традиція збереглась і сьогодні.

Права жінок

Відразу потрібно сказати, що незважаючи на всі нижче зазначені аргументи, суспільство Середньовічної Європи все ж таки було

глибоко патріархальним. Але таким же воно було за часів Античності і Ренесансу, в які права жінок не турбували суспільство так само, як за періоду Середньовіччя.

В реальності ж у проміжок часу між п'ятим та п'ятнадцятим століттями все було багато краще, ніж ми звикли думати. В більшості Європейських королевств після смерті монарха на престол ставала його дружина. Королівські династії взагалі не мали проблем з правами жінок, і, хоча для монарха донька була вигідним інструментом для об'єднання з сусіднім монархом, ці доньки мали змогу (і найчастіше так і траплялось) плести інтриги, мати особисту владу або взагалі прибрати владу в країні до своїх рук, маніпулюючи чоловічою натурою. Місце для реалізації власних фантазій та можливостей у заможних жінок завжди було.

Щодо бідних представниць прекрасної статі то вони теж не були так обмежені, як ми звикли вважати. На відміну від чоловіків, жінки у середньовічному суспільстві мали право працювати на будь-якій роботі. Міняти професію упродовж життя. В 1363 році в Англії навіть вийшов офіційний закон, що обмежував лише чоловіків займатися однією справою [*Medieval Life*].

Прикладами, коли жінки витісняли чоловіків, є пивоваріння, в якому вони були переважаючою більшістю. А в Паризьких гільдіях шовкоплетіння взагалі не було чоловіків.

Для жінок-лицарів у Франції взагалі була власна назва "Chevaleresse" та рівні права з лицарями-чоловіками. До них, до речі, відносились Жанна Д'арк та менш відомі Жанна Фландерська, яка була герцогинею Бритонською, та Агнес Донбарської, яка півроку захищала сімейний замок у Шотландії від англійців.

Піратство же взагалі було тією сферою, де жінки були завжди, від Античності до двадцятого століття, навіть незважаючи на заборону жінкам знаходитись на борту. І Середньовіччя тому не

виключення. В одній тільки Вікіпедії можна знайти свідчення про щонайменше десяток відомих розбійниць того часу які, власноруч керували цілою командою піратів.

Висновки

Спираючись на щойно наведені факти, розвиток суспільства Європи у епоху Середньовіччя точно не можна назвати відсталим чи деградуючим. З падінням Західної римської імперії точно відбувався занепад окремих сфер життя, як наприклад медицини чи інженерії. Більшість проблем епохи пов'язують з монархічним устроєм країн, феодалізмом та знищенням античної культури. Але це майже не має нічого спільного з реальністю, адже Рим пав, захлинувшись своєю величчю, в той час як феодальна Європа проіснувала понад тисячу років. І за цей час людство встигло створити достатньо, щоб не залишитися в тіні минулого часу. Більшість же міфів та уявлень про жахливість Середньовічної епохи зараз сформувалось в нас через фільми та серіали. А раніше – через свідчення представників епохи Відродження, які хотіли вигідно для себе представити нову епоху в історії. Ймовірно – найбільш прекрасну, але не таку ідеальну, якою ми її уявляємо.

ЛІТЕРАТУРА

- 10 of the oldest universities in the world. In: Top Universities. URL: <https://www.topuniversities.com/blog/10-oldest-universities-world>.
- Medieval Life and Death Festival: Hannah Skoda on crime and violence in the Middle Ages. In: BBC History Magazine. URL: <https://www.historyextra.com/period/medieval/myths-middle-ages-what-life-like-facts/>.
- MFG libguides all: medieval world: inventions in the Middle Ages. In: MFG LibGuides All at Matthew Flinders Girls Secondary College. URL: <https://mfgscvic.libguides.com/c.php?g=916765&p=6610145#:~:text=A%20number%20of%20very%20important,Mills,%20Gunpowder%20and%20Printing%20Press>.
- Laurens Janszoon Coster. Dutch printer and inventor. In: Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Laurens-Janszoon-Coster>.
- Potter, E. 1993. *Disease and medical myths in medieval Europe*. "Review". Vol. 28. 219–221. URL: <https://www.jstor.org/stable/4399368>.

Demitologizacja pojmowania Średniowiecza jako okresu stagnacji cywilizacji europejskiej

W artykule podjęto problem przypisania Średniowiecza w Europie jako epoki stagnacji cywilizacyjnej. Podobnie jak utratę osiągnięć naukowych starożytności, które zostały odzyskane dopiero w okresie Renesansu. Autor artykułu zakwestionował również zasadność używania terminu „Wiek ciemny” w odniesieniu do okresu między Starożytnością a Renesansem.

Słowa kluczowe: *Średniowiecze, Renesans, „ciemne wieki”*

Demythologization of the understanding of the Middle Ages as a period of stagnation of European civilization

The article examines the issue of blaming the Middle Ages in Europe as an era of stagnation of civilization. As well as the loss of scientific achievements of Antiquity, which were only regained during the Renaissance. The author of the article also questioned the appropriateness of using the term "Dark Ages" in relation to the period between Antiquity and the Renaissance.

Keywords: *Middle Ages, Renaissance, "Dark Ages"*.